

Beöthy Ákos

Az olajár, a nagykereskedelmi gázár és a „rezsziár” összefüggései

Az Európai Bizottság 2016 novemberében tette közzé azt a szabályozási csomagot, amelynek egyik, a végfogyasztói árak szabályozásának megszüntetését célzó eleme ismét felélesztette a „rezsicsökkentés megvédésével” összefüggő kormányzati retorikát, illetve az annak finanszírozásával kapcsolatos vitát. Az alábbi cikkben azt tekintjük át, hogy a hazai szabályozás az egyetemes szolgáltatói gázárak megállapításánál miként követi a piaci folyamatokat, és mely piaci szereplőt tette az utóbbi két év jelentős olaj- és gázpiaci áresésének nyertesévé.

A földgázár-szabályozás jogi keretei

A földgáz egyetemes szolgáltatás árszabályozása több jogszabályon alapul. A 2008. évi XL. törvény (GET) határozza meg az egyetemes szolgáltatásra jogosultak körét; ezek a lakossági fogyasztók, a 20 m³/h kapacitással vételező fogyasztók, illetve az önkormányzati bérlakásban élők fogyasztásának mértékéig az önkormányzat. A törvény szerint „az egyetemes szolgáltatás árát a hatékonyan működő engedélyesek indokolt működési és tőkeköltsege alapján kell meghatározni úgy, hogy a legkisebb költség elvének érvényre juttatása érdekében a szabályozás által érintett engedélyeseket gazdálkodásuk hatékonyságának és az általuk nyújtott szolgáltatás minőségének folyamatos javítására ösztönözze. Emellett az árak biztosítania kell az egyetemes szolgáltatás keretében földgázt vételező felhasználók költséghatékony ellátását is.”

A GET értelmében az egyetemes szolgáltatás árát is erősen befolyásoló rendszerhasználati díjak kialakítására vonatkozó alapelvetek és keretszabályokat a Hivatal elnökének rendelete tartalmazza. 2016 júniusában életbe lépett az energetikai tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2016. évi LIX. törvény, amely szerint a rendszerhasználati díjak mértékét az MEKH határozatban hirdeti ki, nem pedig rendeletben. Az Országgyűlés ezzel orvosolta azt a Brüsszel által jelzett problémát, hogy a rendeleti szabályozás korlátozza a piaci szereplők számára a jogorvoslat lehetőségét, mivel a rendeletek – szemben a határozatokkal – bíróságon nem támadhatók meg. A módosítás azonban nem volt hosszú életű, hiszen a decemberben kihirdetett 2016. évi CLXXXIII. törvény egyes energetikai tárgyú törvények árszabályozási célú módosításáról visszaállította a rendeleti árszabályozást.

Az egyetemes szolgáltatás keretében értékesített földgáz árát, az egyetemes szolgáltatók részére vételre felajánlott földgázforrás árát és mennyiségét, valamint az egyetemes szolgáltatásban felhasznált hazai termelésű földgáz árát a Hivatal javaslata alapján a nemzeti fejlesztési miniszter rendeletben állapítja meg (felajánlási rendelet, 19/2010/NFM, illetve 2017. január 1-től 67/2016/NFM). Az egyetemes szolgáltatás árát és a rendszerhasználati díjat meghatározó elemek szabályozása négyéves árszabályozási ciklusok-

kal történik, amelyeket eszköz- és költség-felülvizsgálat előz meg. A földgáz rendszerhasználati díjak, a külön díjak és a csatlakozási díjak meghatározásának a 2017. január 1-jétől 2020. december 31-ig tartó négyéves árszabályozási ciklusban érvényes keretszabályait a 8/2016. (X. 13.), a 2017. januártól alkalmazandó díjtételeket pedig a 13/2016. (XII. 20.) MEKH rendelettartalmazza.¹

Szintén a GET rögzíti azt az alapelvet, amely szerint az energia-ellátók jövedelemadója, illetve a közművezetékek után fizetendő adó nem hárítható tovább. A törvény szerint „nem sérti a megkülönböztetés-mentesség elvét az, ha az egyetemes szolgáltatásra jogosult felhasználóknak az önálló érdekvégyesítő képesség terén fennálló, a többi felhasználóhoz képest hátrányosabb helyzetének ellensúlyozása érdekében a rendszerhasználati díjak az egyetemes szolgáltatásra jogosult felhasználók részére differenciáltan kerülnek meghatározásra.”

Az egyetemes szolgáltatói árak megállapításának szabályait a 70/2016., az egyes szolgáltatókra és elosztói területekre érvényes konkrét díjakat pedig a 69/2016. NFM rendelet tartalmazza. A jogszabályok nem tesznek egyértelmű utalást arra, hogy a négyéves árszabályozási ciklusra érvényes keretszabályok alapján milyen rendszerességgel kell a díjak mértékét felülvizsgálni. A 69/2016. NFM rendelet (illetve elődje, a tavalyi év végéig hatályban lévő 28/2009. KHEM rendelet) alapján például a Főgáz I. árkategóriában érvényes lakossági és nem lakossági árai 2014 második negyedévében változtak utoljára, holott azóta a piaci és a hosszú távú szerződéses gázár egyaránt jelentősen csökkent. A felajánlási rendelet ezzel szemben negyedévre érvényes mennyiségeket és árakat tartalmaz, és az abban szereplő képlet nem egyezik meg a 70/2016. NFM rendeletben leírt ármeghatározási módszertannal. A különbségre azért érdemes felhívni a figyelmet, mert mindkettő gázbeszerzési költséget takar: az egyik a hosszú távú orosz importszerződéssel rendelkező volt közüzemi nagykereskedő, a Magyar Földgázkereskedő Zrt. (MFGK), a másik az egyetemes szolgáltatók esetében elismert költség szintjét határozza meg. Utóbbiak ugyanakkor a felajánlási rendeletben szabályozott áron az előbbtől is vásárolhatnak, így a szabályozásban elismert beszerzési költségek jelentős eltérése arra utal, hogy legalább az egyik ár nem a piaci viszonyokat tükrözi.

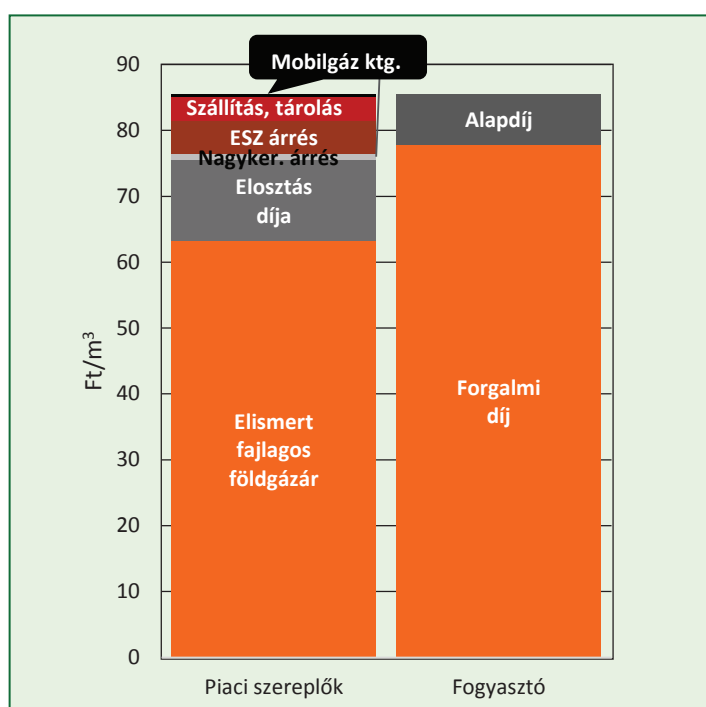
Fontos megjegyezni, hogy a 2013. évi LIV. törvény a rezsicsökkentések végrehajtásáról átláthatatlan módon írta felül az árképzési elvek érvényesülését. A törvény ugyanis a rezsicsökkentés mindhárom körében mindössze annyit írt elő, hogy a lakossági fogyasztók részére a földgázszolgáltatás MJ-ban meghatározott mennyiségéért fizetendő összeg, valamint a szolgáltatás rendelkezésre állásáért fizetendő havi alapdíj együttes értéke nem haladhatja meg a megelőző időszakban alkalmazott díjak bizonyos százalékát. Sem ez, sem a 2013. évi CLXVII. törvény az egyes törvényeknek a rezsicsökkentés végrehajtásához szükséges módosításáról nem tesz kísérletet arra, hogy a rezsicsökkentést a meglévő jogszabályok keretei közé illesz-

sze. Utóbbi például a földgáz esetében csak arról rendelkezik, hogy a földgázelosztó a csatlakozóvezeték vagy a felhasználói berendezés műszaki-biztonsági felülvizsgálatának költségét nem háríthatja át, valamint előírja 120 millió m³ mobilgázzá átminősített párnagáz könyv szerinti értéken történő felajánlását az egyetemes szolgáltatók földgázforrásainak biztosítása érdekében. A rezsicsökkentés nyilvánvalóan felülírta a normatív árképzési szabályokat, és a jogszabályokból nem olvasható ki, hogy azok milyen módosításokkal alkalmazandók a megváltozott körülmények között.

A földgáz árának szabályozása

Az egyetemes szolgáltatásban részesülő fogyasztók számlájukban forgalmi díjjal és alapidíjjal szembesülnek, amely fedezetül szolgál a földgáz-vertikumban működő vállalkozások indokolt költségeinek, vagyis a földgáz árának, a nagykereskedői árrésnek, a szállítás és tárolás díjának, a mobilgáz-finanszírozási költségnek, az elosztás díjának és az egyetemes szolgáltatói árrésnek (1. ábra, mely az E.ON DDGÁZ elosztási területén 2015 utolsó negyedévében érvényes tarifák alapján készült, és az arányok érzékeltetésére szolgál. A konkrét értékek időben és elosztói területenként is változtak.) A továbbiakban azt tekintjük át, hogy ezek közül a díjelemek közül a földgáz ára hogyan kerül meghatározásra, és a figyelembe vett tényezők miként változtak az elmúlt időszakban.

A 70/2016. rendeletben szereplő képlet szerint a földgáz árát a piaci (spot) termékár, a hosszú távú szerződés importára, valamint – az első és a negyedik negyedévben – a tárolói készletérték határozza meg. A hosszú távú szerződés importára nem a tényleges beszerzési költségen alapul, hanem – a hosszú távú szerződés olajindexált jellegének megfelelően – a negyedévet megelőző kilenc hónap átlagos fűtő- és gázolajárának súlyozott átlagaként számítódik. A piaci szereplők a hosszú távú szerződés mellett a szervezett piacokon is hozzájuthatnak a földgázhoz, ennek árát a TTF következő negyedéves indexével közelíti a szabályozó, az aktuális negyedévet megelőző negyedév 2. hónapjának 1. napjától a 15. napjáig terjedő

1. ábra. Az egyetemes szolgáltatás díjelemei

időszak árainak átlagát véve figyelembe. A rendelet szerint ez az ár a TTF és a CEGH árainak közelítése érdekében egy, az MEKH honlapján közzéteendő mértékű spreaddel növelhető, ám annak mértéke 2013 januárja óta nulla.

Amennyiben a TTF gázárak az olajindexált ár alatt maradnak, akkor a szabadpiaci (TTF) gázárát 75%-os, az olajindexált árat 25%-os súllyal számolhatják el az egyetemes szolgáltatók. Ha az olajindexált ár a TTF ár alá kerül, abban az esetben teljes mértékben olajindexált áron kerül meghatározásra a termékár. Az így megkapott termékára még hatással van a tárolóból felhasznált gáz ára, amelyet a felhasználásával arányosan vesznek figyelembe az elismert fajlagos gázárban. A tárolóból kivett gáz árát a betároláskori 90% TTF és 10% olajindexált áron, vagy amennyiben az alacsonyabb a kevert árnál, a hosszú távú szerződéses áron számítják be. Mind az euróban (TTF-ár), mind a dollárban (olajindexált ár) meghatározott elemek forintra váltása a tavalyi év végéig rendeleti árfolyamon történt; a jelenlegi szabályozás az adott negyedévet megelőző negyedév második hónapjának 1. napjától a 15. napjáig terjedő időszakban a hivatalos MNB-árfolyamok számtani átlagát veszi figyelembe. A szabályozás az így kapott földgázárat ismeri el az egyetemes szolgáltatók beszerzési költségeként, és az a felajánlási rendeletben szereplő árakkal együttesen határozza meg az egyetemes szolgáltatói árban a termékár-elemet.

A felajánlási rendeletben ezzel szemben a hosszú távú szerződéses ár csak közvetetten, a tárolói készletérték meghatározásakor jelenik meg. A kitárolási hónapokban ugyanis a felajánlási ár tekintetében a földgáz-beszerzési költség indokolt mértékének meghatározásakor figyelembe vett elismert fajlagos földgázár képlete tartalmazza a nyitókészlet bekerülési átlagárát, vagyis – szemben a készletértékre is becslést alkalmazó 70/2016. rendelettel – a tényleges bekerülési költséget. A képletben minden hónapban szereplő importár ugyanakkor kizárólag a TTF-ár alapján kerül meghatározásra, és az sem a 70/2016. rendeletben foglaltakkal megegyező módon. A TTF-ár itt a szállítási hónapra vonatkozó utolsó jegyzésárát jelenti, amelyhez (jelenleg) 1,05 EUR/MWh spreadet kell hozzáadni, a forintra váltás pedig az adott hónap utolsó 5 banki napjára vonatkozó hivatalos MNB napi EURHUF (tény) árfolyamainak számtani átlaga. A szabályozás figyelembe veszi a beszerzéshez kapcsolódó fedezeti ügyletek költségét is.

Ezen túl a felajánlási rendelet szerint az egyetemes szolgáltatók bizonyos fogyasztás mértékéig (amennyiben ezt az egyetemes szolgáltatásra jogosultak számára értékesítik) szabályozott áron juthatnak az 1998 előtt művelésbe vont gázmezők termeléséhez. A felajánlási rendeletben kihirdetett hatósági árra a Hivatal tesz javaslatot. Amennyiben a termelő nem tudja az előírt földgáz mennyiséget az adott időszakban az 1998. január 1. előtt termelésbe állított mezőkből átadni, a más forrásból származó, nem hatósági áron átadott földgáz mennyiség árának megfizetéséből származó többletköltséget a Hivatal az árszabályozás során a negyedévet követő negyedik negyedév végéig ugyanezen forrás árában figyelembe veszi.

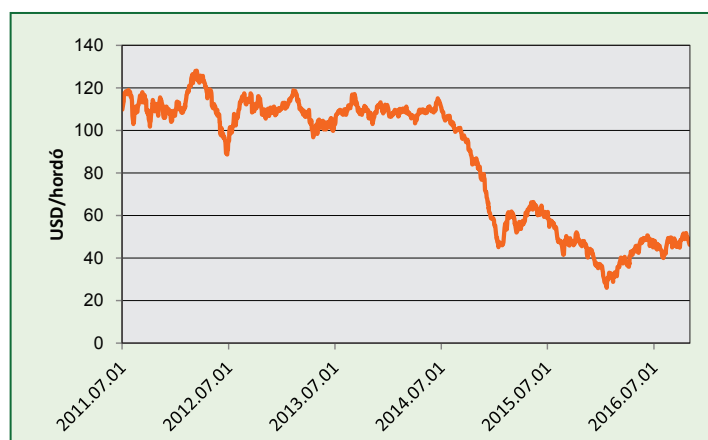
A felajánlási rendelet rögzíti, hogy ha a hatósági árak nyomán az egyetemes szolgáltatóknak az adott negyedévben az egyetemes szolgáltatás céljára igénybevett földgázforrásainak a tényadatok szerint többletbevétele vagy vesztesége keletkezik, az az árszabályozás során a negyedévet követő nyolcadik negyedév végéig figyelembevételre kerül. A rendelet ugyanakkor a volt közüzemi nagykereskedő (a Magyar Földgázkereskedő Zrt.) esetében más-hogy fogalmaz: a Hivatal a nála képződő többlet vagy veszteség mértékéről nyilvántartást vezet, de csak a hazai forrásokon elért

többletbevételt tekintve mondja ki, hogy azt az árszabályozásban a negyedévet követő nyolcadik negyedév végéig figyelembe kell venni. Egyébként csak a Hivatalnak kell az árelőkészítés során tekintettel lennie az indokolt mértékhez képest képződött többletbévetelre vagy veszteségre, és a fejlesztési miniszter által kihirdetett árakban ilyen korrekció az utóbbi időben annak ellenére sem jelent meg, hogy – mint látni fogjuk – számításaink szerint jelentős többletbévetel képződött.

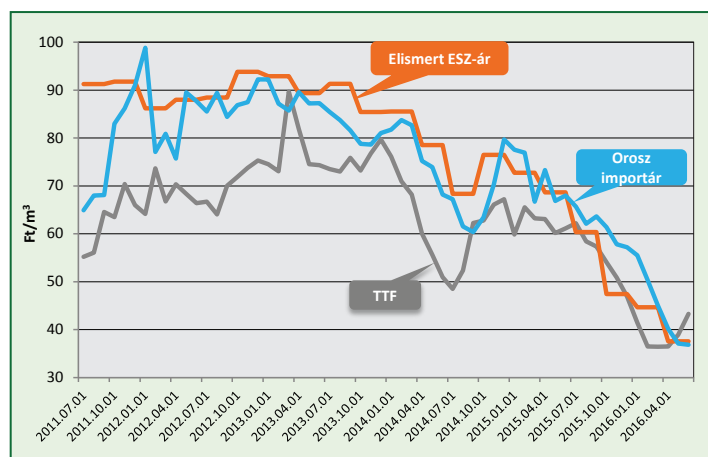
A piaci és az elismert földgázár alakulása

A hosszú távú szerződéses importár számításakor figyelembe vett fűtő- és gázolajárak alakulását nagyban meghatározza a Brent típusú nyersolaj ára, amely 2014 nyarán gyors esésbe kezdett: 7 hónap alatt 60%-ot veszített értékéből (2. ábra). Egy átmeneti korrekciót követően az árfolyam 2016 januárjára 26 USD/hordó szintre süllyedt. Az októberi, 50 USD/hordós átlagár még mindig jelentősen elmaradt a lejáratot megelőző időkre jellemző, 100 USD/hordó feletti szinttől.

A 3. ábra tanúsága szerint 2015 áprilisától gyakorlatilag folyamatosan az Eurostat adatai alapján számított orosz importár csökkenése; az olajárak esésének hatása ekkor jelent meg az olajindexált szerződésekben. Az is megfigyelhető, hogy az elmúlt években nem volt jellemző, hogy az egyetemes szolgáltatók elismert – a Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont (REKK) által az árképzési rendelet

2. ábra. A Brent típusú nyersolaj ára 2011. július és 2016. október között (forrás: EIA)

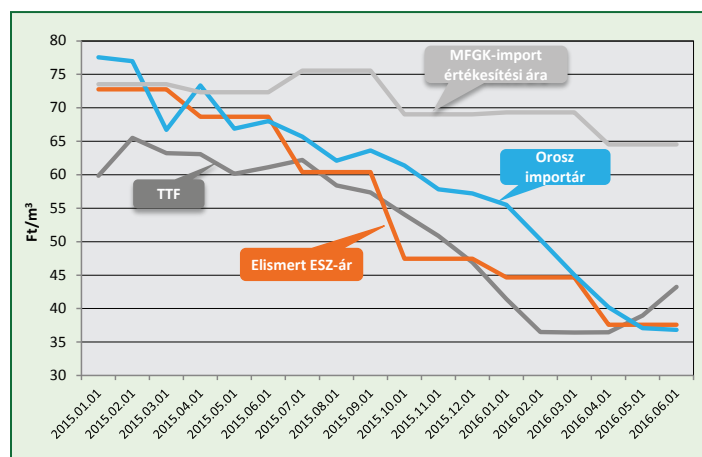

3. ábra. A piaci árak és az elismert ESZ-ár alakulása, 2011. július–2016. június (forrás: Eurostat, Gaspool, REKK)

képlete alapján becsült – költsége lényegesen és huzamosabb ideig elmaradt volna az elérhető beszerzési források árától. Az egyetemes szolgáltatás árban egyetemes szolgáltatói árrésként szereplő díjtétel tavaly év végi – a 20 m³/h kapacitásnál kisebb mérővel rendelkező fogyasztók esetében érvényes – szintje ráadásul 2,3-szerese volt a két évvel ezelőttinek, és még a rezsiösszeállítás előtti – 2010 eleji – értéket is közel 50%-kal meghaladta.² A hazai egyetemes szolgáltatók éves jelentései szintén alátámasztják, hogy gázbeszerzéseik és -értékesítései szabályozott ára nem eredményezett veszteséget a számukra a 2012-2015-ös időszakban.

Az is nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a piaci árak csökkenése nem jelent meg az egyetemes szolgáltatói árakban; mint említettük, a Főgáz I. árkatóriában érvényes lakossági és nem lakossági árak 2014 második negyedévében változtak utoljára. A felajánlási rendelet árai alapján azt tartjuk valószínűnek, hogy a vizsgált időszakban az olcsó import haszna a Magyar Földgázkereskedő Zrt.-nél maradt. Számításaink szerint 2015-ben az MFGK mintegy 14 milliárd Ft-ot nyerhetett az importforrások és a felajánlási rendelet árának különbségén³. Az MFGK-import értékesítési ára és a tényleges importár közötti olló növekedése nyomán a többletbévetel 2016 első felében már megközelíthette a 40 milliárd Ft-ot. Az MFGK pénzügyi beszámolóiban ugyan nem különül el az egyetemes szolgáltatás céljait szolgáló beszerzések és értékesítések eredménye, az azonban tudható, hogy összességében a cég 2015-ös értékesítési bevétele mintegy 85 milliárd Ft-tal haladta meg az eladott áruk beszerzési értékét, ami közel 10 milliárd Ft-os javulás a 2014-es értékhez képest.

2016-ra vonatkozóan a beszámolóiból már némileg több információ is megismerhető lesz. Erre az évre ugyanis már alkalmazandó lesz a GET 2016 áprilisában életbe lépett kitétele, amely szerint „az egyetemes szolgáltatói engedéllyel nem rendelkező volt közüzemi nagykereskedő köteles a Felajánlási rendeletben foglalt felajánlási ár részét képező földgázbeszerzési költségre fedezetet nyújtó tétel alapján számított tárgyévi árbevétel és a Felajánlási rendelet szerint meghatározott elismert fajlagos földgázár alapján meghatározott tárgyévi árbevétel különbségének pozitív összegét az éves beszámolójának mérlegében szerepeltetett passzív időbeli elhatárolások között kimutatni.” Magyarán, tudható lesz az, hogy mekkora is a tényleges különbség az MFGK beszerzéseinek elismert költsége („elismert fajlagos földgázár”), valamint az egyetemes szolgáltatók által ezért a gázért fizetett összeg („földgáz beszerzési költségre fedezetet nyújtó tétel”) között.

4. ábra. A piaci árak, az elismert ESZ-ár és az MFGK-import értékesítési árak alakulása, 2015. január–2016. június (forrás: Eurostat, Gaspool, REKK)

1. táblázat. Az MFGK-import becsült értékesítési árának különbsége az orosz importárhoz és a TTF-árhoz képest, forintban, piaci árfolyamon (forrás: REKK-számítás)

	Orosz importár	TTF
2015. január	-5%	23%
2015. február	-4%	12%
2015. március	10%	16%
2015. április	-1%	15%
2015. május	8%	20%
2015. június	6%	18%
2015. július	15%	21%
2015. augusztus	22%	29%
2015. szeptember	19%	32%
2015. október	12%	28%
2015. november	19%	36%
2015. december	21%	47%
2016. január	25%	67%
2016. február	38%	90%
2016. március	54%	90%
2016. április	61%	77%
2016. május	74%	66%
2016. június	75%	49%

Összegzés

Összességében megállapíthatjuk tehát, hogy az elmúlt időszak olaj- és gázpiaci árcsökkenésének az MFGK lehetett az egyedüli nyertese; a

kedvező piaci folyamatok hatása az egyetemes szolgáltatás keretében vételező fogyasztókhöz nem jutott el. Az egyetemes szolgáltatók helyzetének alakulása cikkünknek nem volt témája, így csak annyit szögezhetünk le, hogy önmagában a földgáz beszerzési és értékesítési árának szabályozásán nem szenvedtek el veszteséget; amennyiben helyzetük a rezsicsökkentéssel összefüggésben mégis romlott, az a szabályozás egyéb elemeinek rovására írható.

Kérdéses, hogy az MFGK hosszabb távon is az árszabályozás nyertese maradhat-e. Míg a jogszabályok az egyetemes szolgáltatóknál képződő többletbevételek és veszteségek esetén a hatósági árak kiigazítására konkrét határidőt szabnak (két éven belül meg kell történnie), a szabályozás a nagykereskedő esetében megengedőbb, hiszen esetében csak a többletek és veszteségek nyilvántartását írják elő. Az MFGK-nál halmozódó többlet mindenesetre az egyetemes szolgáltatási rendszer olyan tartalékként fogható fel, amely akár újabb rezsicsökkentésre, akár az árszabályozási rendszer – elsősorban az el nem ismert költségek jelentette – feszültségeinek mérséklésére is fedezetet biztosíthat.

Jegyzetek

1. Az idei évet megelőzően a keretszabályok kialakításának joga az illetékes minisztert illette meg, és azokat a 74/2009. (XII. 7.) KHEM rendelet tartalmazta. A konkrét díjtételek az 1/2013. (VII. 11.) MEKH rendeletben voltak megtalálhatók.
2. A 792,1 Ft/MWh árrés 2017. január 1-től 557,84 Ft/MWh-ra csökkent.
3. A becslést nehezíti, hogy 2015 harmadik negyedéve óta a felajánlási rendelet nem különíti el a hazai és a nem hazai forrásból származó árakat és mennyiségeket. A hazai termelésből származó arányt ezért a későbbiekben állandónak (17%) vettük, és azt tételeztük fel, hogy ezeken a mennyiségeken az MFGK-nak nincs nyeresége.

merkapt^{eco}

**VÍZ-, GÁZ-, FŰTÉSTECHNIKA
MEGÚJULÓ ENERGIA**

www.merkapt.hu

Teljes körű megújuló energia megoldások a pályázati lehetőség felkutatásától, a szakmai tanácsadáson át, a komplex rendszer beszerzéséig!

További információk a Merkapt Zrt. megújuló energia termékeiről és megoldásairól:
Kis István, +36 20 362 4181 • kis.istvan@merkapt.hu
www.merkapt.hu